Արարատ Հայրենիք

ՕՐԱԳԻՐ

Գրականության, Բանասիրության և Հասարակության։

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ։ (ԹՎ. 107։) ՀԱՄԲԻՌՆԵԼԻ։ ՈՒՐԲԱԹ 9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1842

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆՈՊՕԼԻՍ

29 Սեպտ. 5 Հոկտ։

Սերվիայի գործքը՝ որու վրայ շատ առենէ 'ի վեր է որ խորհուրդ կըլլար Բարձրագոյն Դուռը, լը մընցյաւ։ Ա. Եհափառ Աբքան տեսնալով անթիւ դանդատները որ կըլլար Միքէլ իշխանին դէմ, Սերվիայոյ համակամութեամբը, արժան դատեցաւ նոր իշխան կարգել անոր տեղը Մ. Աղեքսանդր Եօրկովիչը։

Սերվիայի երևելիներէն քանի մը անձինք, որ հիմակ Կոստանդնուպօլիս կըգտնըւին, իմանալով Ա. Եհափառութեան միտքը, կրպատրաստուին շուտով հետ դառնալու, շատ շնորհակալութիւն ու երախտագիտութիւն յայտնելով Նորին Ա. Եհափառութեանը ու կառավարութեան գլխաւոր պաշտոնատարներուն յայտնցած պատուոյն ու բարեյօժարութեանը վրայօք։

Եմին էֆէնտին՝ որ քանի մը ամիս առաջ գործքի մը համար Սերվիա գնաց. ու յայտնի ըրաւ իր յաջողակութիւնը ու բարի նախանձը, կըսուի թէ՝ որոշեցաւ հոն երթալու ազգունի գործակալութեան պաշտօնով, ու պիտի տանի Աղեքսանդր նոր իշխանին պերատը. որով Ա. Եհափառութիւնը Սերվիայի իշխան կըհաստատէ զանի։ Այս պաշտօնատարին հրաման եղաւ որ պատրաստ գտնըւի, Սերվիայի գործակալներուն հետ ճամբայ ելլալու։

Մէկ թաթար մըն ալ խրկըւեցաւ այսօր Պէլգրատ Ա. վրամ քահանային նամակ տանելու, որ հիմակուհիմայ ան երկիրը կրկառավարէ, Բ. Դրան հրամաններուն սպասելով. յիշեալ նամակին մէջ գրված է Ա. Եհափառութեան ըրած վճիռը, ու կըհրամայէ անոր թէ Միքէլ իշխանէն միւշիրութեան նշանը առնէ։

Վերջապէս Սերվիայի վիճակը կատարեալ խառնակութեան մէջ է, ու Բ. Դրան նոր ապատ լուրերն ալ կըցուցընեն թէ շատ մեծ հանդստութեան մէջ կըգտնըւի այն դաւառը, քանի որ Միքէլ իր իշխանութենէն ինկաւ։

Անցած ուրբաթ Բամազանի երրորդ գիշերը Բ. Դրան խորհրդարանը կրկին բացուեցաւ առաջին անգամ, ու ըստ սովորութեան սկսան տէրութեան գործքերը շարունակելու։ Այն օրէն 'ի վեր երկու խորհուրդ եղաւ Ա. Բարձրութեան մեծ Վեզիրին նախագահութեամբը, որ գլխաւորապէս Սերվիայի ու Նեղքին կառավարութեան զանազան գործքերուն համար էր։

Պարսից հետ եղած վէճը լըմնցընելու վրայ է, ու աւելի լուրերը պիտի ծանուցանեն անշուշտ թէ զանոնք կարգի դնելու համար գայող պաշտօնատարները, առանց զժուարութեան իրենց նպատակին հասած են։

Ն. Վսեմութիւն Սամի փաշան, Եդիպտոսի փոխարքային պաշտօնատարը, կիրակի ելաւ քարանթինայէն։ Երեկ իրիկուն Բ. Դուռը գնաց տեսութիւն ընելու Եպարքային, արտաքին գործոց պաշտօնատարին ու Օսմանեան խորհրդարանին միւս անդամներուն հետ։ Կըսուի թէ աս երևելի անձը քանի մը օրէն պիտի ներկայանայ Ա. Եհափառութեանը։

— Նաֆիզ էֆէնտին, որ անցածները արդարութեան բարձրագոյն խորհրդարանին անդամ եղած էր, երեկ արքայական հրամանով միւշիրութեան ատիճանը առաւ, որն որ ուրիշ անգամ ալ ընդուներ էր։ Այս ատիճանը երեկ իրիկուն առաւ Բ. Դուռը։ Ա. Բարձրութեան Եպարքային ներկայութեանը։ Նաֆիզ փաշան դարձեալ պիտի շարունակէ արդարութեան խորհրդարանին անդամ ըլլալը, բայց հասարակօրէն կըկարծըւի թէ շատ չերթար ուրիշ հարկաւոր պաշտօնի մը մէջ կըմտնայ։

— Երկու ատճկի շողենաւ մեկնեցան այսօր Աղեքսանդրիայ տանելու. որոնք ալպանացի զինուորներուն տեղը պիտի անցնին, որ Բ. Դրան հրամանովը դուրս ելան աս դաւառէն։

— Պէյօղլու կրակ մը պատահեցաւ, որ մէկ ոսկերչի տունէ մը ելաւ. բայց զրացիները իսկոյն օգնութիւն հասնելով մարեցին առանց մեծ վնաս մը կրելու։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տէր Յովսէփ Վարբերեթի խոսքայի քահանային Ամերիկա ըսուած աշխատասիրութեանը վրայով։

Թէպէտև մինչև հիմակ ատեն ատեն հայերէնագէտ անձինք ծագեցան Եւրոպացիներուն մէջը, այսինքն անգլիացիներուն, գաղղիացիներուն ու գերմանացիներուն մէջը, որոնք հայոց աղգին վրայ կերպ կերպ ծանօթութիւններ տուին, բայց շատերը մեծամեծ սխալմունքներու մէջ ինկան բաւական տեղեկութիւններ չունենալով մեր լեզուին ու մեր աղգին պատմութիւններուն։ Այլ արժանապատիւ Տէր Յովսեփ Վարբերեթի բուն իտալացի գիտնական քահանան, շատ երևելի եղաւ անոնց մէջը, շատ գերազանցեց զանոնք, ճիշդ տեղեկութիւններ տալով Եւրոպիոյ մեր աղգին վրայօք, Ամերիկա ըսուած իրեն աշխատասիրութեանը մէջ, որ իտալերէն լեզուով 1842 ին Ֆիրենցէ քաղաքը տպած, ու Սառենեայի Թագաւորին նուիրած է հայասէր հեղինակը։

Գերապատիւ Տէր Յ. Վարբերեթին տասնըչորս տարիէն աւելի Վենետիկի արժանապով Մխիթարեանց սուրբ Ղազարու վանքը յաճախելով, բաւական ժամանակ ունեցաւ կատարելապէս սորվելու մեր լեզուն, ու ընդարձակ և զանազան տեղեկութիւններ ստանալու հայոց պատմութեանը վրայ, աչքէ անցունելով յիշեալ աստուածահաստատ Վանքին բոլոր գրքերը, ուր տեղ 2500 հատորէն աւելի ձեռագիր հայերէն գրքեր կան։ Կաև շատ հարկաւոր ծանօթութիւններ ստացած է Եւրոպայի զանազան երևելի մատենադարաններէն, ուր որ շատ հայերէն ձեռագիր գրքեր կըգտնըւին։

Ամերիկա ըսուած պատուական գրքին մէջը՝ բանիբուն և բարեսէր հեղինակը, անհերքելի ապացուցութեամբ կըյայտնէ, թէ հայոց աղգը՝ աշխարհքին առջի ազգն է, թէ Հայաստանի մէջ եղաւ կրկին աճումը մարդկային սեռի. այսինքն նախ՝ Ադամն, ետքը Նոյէն. և թէ զանազան գիտութիւններ, նախ և առաջ Հայաստանի մէջ ծաղկեցան։

Նմանապէս անժխտելի վկայութիւններով կըհաստատէ թէ հայոց լեզուն՝ Ադամայ ու Նոյի լեզուն էր։ Այս ճշմարտութեանը վրայ գրած յօդուածը հեղինակին, թարգմանելով կըհրատարակենք, հասարակութեանը միտքը ալ աւելի դիւրութեամբ հասկցընելու համար։

Մինչև հիմակ շատ աշխարհագիրներ գծագրեցին Հայաստան աշխարհը, ու նորէն ևս ճամբորդութիւններ կընեն և հայոց այժմեան վիճակին վրայ ալ կըխօսին. բայց խիստ հարևանցի կերպիւ ու նախապաշարմունքներով կըդրեն և ոչ ճիշտ քննողութեամբ. ու Հայաստանի տարածութիւնը շատ փոքր կըդնեն որն որ անոնց դրածէն խիստ աւելի է, ինչպէս որ կըհաստատէ արժանապատիւ Տէր Յովսեփ Վարբերեթին. որուն աղնիւ երկասիրութիւնը յիրաւի մեծ գովութեան արժանի է. ուստի թէ Եւրոպայի գիտնականները և թէ մեր աղգին ուսումնականները մտերիմ երախտագիտութիւն կըպարտաւորին անոր. որովհետև թէ հայոց և թէ եւրոպացւոց մէջը յիշեալ գիտնական հայասէր անձը առաջին հանդիսացաւ, որ ճիշդ ու անսխալ տեղեկութիւններ տուաւ Եւրոպիոյ հայոց աղգին վրայ, որն որ մինչև հիմակ կատարելապէս չէր ճանաչէր։

Թարգմանութիւն։

"Ոչիկայ մէկ աղգ մը որ իր լեզուին հնութիւնը ապացուցանելու ջանք չընէ, ու մասնաւորապէս ուր տեղ որ արևելեան լեզուներուն վրայ խօսք կըլլայ, երբեմն մէկը երբեմն մէկալը կըհաստատեն աշխարհքիս առաջին լե-

ԱՐՁԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

— Մ. Դիզով՝ որ ինչեան հիմայ Ռուսաց տերութեան պաշտօնատարն էր Կոստանդնուպոլիս, մօտ օրերս պիտի գնայ Դանուբի շրջենաւով, ուստ կենց Բեղրպուրկ պիտի երթայ, ինչպէս որ իր կառավարութենէն հրաման եղած է իրեն։

— Ընբքունի վառօդապետ մեծապատիւ Տատեան Յովհաննէս աղան՝ առ օրերս կրմեկնի ասկէց դաղղիական շրջենաւով Լ. ընտրս երթալու համար Ն. ին Վ. հափառութեան հրամանաւը, որ չուխայի գործատան հարկաւոր եղած մեքենաները գնէ։

— Ռուսաց վաճառականութեան նոր դարիֆան ընդունեց Բարձրագոյն Դուռը ու ստորագրեց. ամսուս 1 ին սկսվեցաւ անոր գործադրութիւնը։

— Բիֆաղ փաշան, արդարութեան ատենանի անդամ՝ ու նախկին պաշտօնատար արտաքին գործոց, ամսուս 1 ին Վենայի դեսպան անւանեցաւ. Աքիֆ էֆէնտիին տեղը, որ ետ դառնալու հրաման խնդրած էր իր հիւանդութեանը ու ծերութեանը պատճառաւ։ Բիֆաղ փաշան Պայրամէն ետքը պիտի մեկնի ասկէց իր տեղը երթալու համար։

— Աքիֆ էֆէնտին՝ նախկին կառավարիչը Իզնիմիտու, որ քանի մը ատենէ 'ի վեր Պրուսա քաշված էր, հրաման ընդունեց Ն. Վ հափառութենէն որ երթայ Կոստանդնուպոլիս ու հոն բնակի։

Նմանապէս հաճի Սաիպ փաշային ալ՝ Հանտիզլէի նախկին կառավարչին որ Մանիսա աքսորված էր, հրաման եղաւ որ մայրաքաղաքը դառնայ։

— Ընցած ուրբաթ գիշեր՝ ժամը 4 ին, Խասքմ Գիաշայ հրկիզութիւն պատահեցաւ, բայց շուտով հասան մարեցին, քանի մը խանութ երեցաւ ու իջևանի պէս մեծ տուն մը, ուր տեղ քանի մը արաբացի տնւոր կրբնակէին։

ԵԳԻՊՏՈՍ

Աղէքսանդրիա, 26 Սեպտեմբեր։

Իպրահիմ փաշան, որուն համար կրսէին թէ մօտ օրերս պիտի մեկնի, ճամբայ ելեր է Դահիրէ երթալու համար ուր տեղ Բամազանը պիտի անցընէ։ Նոյն օրը Սաիտ փաշան Աղէքսանդրիայէն մեկնեցաւ Տելթա երթալու, ուր որ հարկաւոր գործք մը ըլլալով կրստիպվի հոն գանրուիլ։

Հասարակութիւնը կրզարմանար թէ ինչու հանկարծ աս տարի Ն. Ա. Մէհէմմէտ Ալի փաշան իր մայրաքաղաքը չի դարձաւ Բամազանը հոն ընելու. բայց յետոյ ասոր պատճառը հասկրցվեցաւ թէ Ն. Բարձրութիւնը Աղէքսանդրիա մնացեր է որ իր առնելիքները ժողվելուն, որուն գումարը 25 միլիոն թալէրի կրհասնի կրսեն։

Սամի փաշային նոյնէն Կոստանդնուպոլիս խրկելը նշան մը եղեր է հասարակութեան զանազան կարծեացը։ Ոմանք կրհաստատեն, թէ Մէհէմմէտ Ալի փաշային կոչմանէ Ն. Վ հափառութենէն շնորհակալութիւն մատուցանելու գնաց, որ իրեն Նպարքոսութեան մեծ տիտղոսը շնորհեց, ու Մէհմէտ Գեվզի փաշային հատոր թողութիւն խնդրելու. ոմանք ալ կրսեն թէ ուրիշ խիստ հարկաւոր գործքի մը համար գացած է, որն որ տակաւին չի մատչեցաւ։

Սուէզի մէջ ածուխի հանք մը գտեր են. նաև կրսեն թէ կապարի հանք մը ևս գտած են, ուսկէց շատ կապար պիտի ելլէ։ Բէհնէի նամակները կրծանուցանեն մեզի Մ. Պլոնտէլի աս քաղաքը հասնելը, ու իր ճամբորդութիւնը Սուտանի ու Հապէշստանի մէջ։ Ա, աս երկիրները ժուռ եկող երևելի ճամբորդներուն կարգը անցաւ։

Մեռեալ ըսված պատերազմական անգղեացի շրջենաւը Պէյրութէն գալով մեկ հարկաւոր լուր մը չի բերաւ. բայց կրհաստատե թէ, Ղասրեսուանի ամրին կողմերը խաղաղութեան մէջ է։

Երեկ գաղղիական շրջենաւը Բամբէօն ըսված Ռէղայիրէն գալով 120 ուխտաւոր բերաւ որոնք Մէքքէ պիտի երթան, Բամբէօնի ճամբորդութեան դեռ առջի անգամն է որ կրնէ Ռէղայիրի ընդհանուր կառավարչին նոր կարգադրութեանը համեմատ, որ թագաւորական քանի մը նաւեր ևս սահմանեց Եգիպտոս տանելու համար տերութեան ծախքովը, իր իշխանութեան տակը եղող տաճիկ հպատակները Գաղղիայի, որոնք կուզին ուխտագնացութիւն ընել։

Ն. Սեմմութիւն Պօղոս սէյը մօտերս հրատարակեց նոր մաքսի տուրքերուն կանոնները։

ԱՆԳԳԼԻԱ

Վիկտորիա թագուհին՝ որ Սկովտիայի մէջ ճամբորդութիւն կընէր, իր էրկանը Փրէնս Ալբերտի ընկերութեամբը, անցած ամսու 6 ին պինտրա հասաւ. ուր տեղ շատ պատուով ընդունելի ղինքը։ Պրէտրպոնի մարքէզը մեծահանդէս ոճ մը կատարեց՝ի պատիւ նորին Վ հափառութեան Ինգլիսի թագուհւոյն։

Ինգլիսական օրագիրները կրհաստատեն, թէ 60,000 լիրէ սթէրլին, 7,200,000 ղուռուշի չափ ծախք ըրաւ աս հանդէսին՝ յիշեալ մարքէզը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Բէղրպուրկի գիտութեանց Ճեմարանը որոշեց որ քանի մը գիտնական անձինք երթան բնեն Սիպերիայի այն կողմը որ դեռ անծանօթ մնացեր է. վասն զի ընաւ մեկ ճամբորդ մը գացած չէ այն ընդարձակ երկիրը սառնապատ ծովին մօտ. ու այս է միակ հին աշխարհի այն կողմը՝ ուր որ դեռ մարդու ոտք կոխած չէ։ Ալիսէնտրոֆ անուանի վարժապետը՝ որ փութաջան և հանճարեղ երիտասարդ մըն է, գըլուխ պիտի ելլայ աս ճամբորդներուն. ու աս բանիս համար հրաժարեցաւ իր կենդանաբանութեան դասատուութենէն Բիէվի համալսարանին մէջ։ Կայսրը՝ 13,000 արծաթ ռուբլի պարգև տրվաւ աս գիտնական անձին ճանապարհի ծախքին օգնելու համար։

Ն. Վ. Նիկողայոս կայսրը՝ անցած ամսու 1 ին սկսաւ ճամբորդութիւն ընել իր տերութեան նեղի կողմերը. անանկ կերևայ որ Ն. Վ հափառութիւնը առաջ Բիէվ պիտի երթայ ու ետքը Պոնտէնկ, հոն տեղը գտնրւած գրաց դունդերը տաքէ

զուն ըլլալը։ Երկար ճառեր գրեցան աս բանիս վրայօք, ու ո՞ր բանիբուն անձը արդեօք չի գիտեր։ Բայց մէկը հոգ չի տարաւ հայոց լեզուն քննելու. մանաւանդ թէ գտնրեցան անանկ մարդիկ որ ըսին թէ Եբրայեցւոց լեզուէն առաջ եկած է հայերէնը։ 1)

"Զարմանալու չէ թէ ինչո՞ւ արդեօք ուսումնասէր անձինք ամենևին չէն յիշատակած հայոց լեզուին հնութիւնը, և ո՛չ՝ թէ չի գտնրեցաւ մէկը որ ապացուցանէ զայն առջինը ըլլալ կամ գո՞նէ հիներէն մէկը։ Բրիստոսի թուականէն ետքը բոլոր դարերուն մէջ՝ միայն տասներկու կամ տասնըչորս հոգի կրգտնրուին ուրիշ ազգերէն որ աս լեզուն սորվեցան; որոնցմէ երկուքը կամ իրեքը միայն կրճանչնային այն լեզուին քանի մը հնութիւնները։ Ինչպէս ուրեմն Եւրոպայի ուսումնասէրները պիտի գրէին, որն որ իրենք չէին գիտեր։

"Ամէն մարդ գիտէ՝ որ մարդկային առջի լեզուն, տասնը ութ դար շարունակ ծառայելէն ետքը մոքի խորհուրդները յայտնելու համար, վրայ եկաւ լեզուաց խառնակութիւնը։ Աս բանը կրստուգէ աստուածաշունչը։ Երդ՝ լեզուներէն և ոչ մէկը, (որոնք խօսուեցան ու կրխօսուին մինչև հիմայ երկրիս վրայ,) հայոց լեզուէն 'ի զատ, կրնայ պարծիլ թէ իր լեզուին սկիզբը՝ Սէնաարի դաշտին մէջի աշտարակաշինութեան ժամանակէն առաջ է։ Աս գլուխին մէջ, թէ որ մէկը հակառակը խօսի ուրիշ որևիցէ լեզուի մը կողմնասիրութիւն ընելով, իմ գործքս պիտի ըլլայ ապացուցանել թէ հայոց լեզուին սկիզբը աշտարակաշինութենէն չէ, ուր տեղ ուրիշ լեզուները ծնան, այլ մարդոյն գոյութեանը հետ ժամանակակից է։ Այսինքն հայոց լեզուն նոյնն է որ ջրհեղեղէն առաջ կրզրուցուէր, և հետևապէս Ադամայ լեզուն է, որն որ առանց մէկ փոփոխութեան մը անեղծ պահուեցաւ միշտ նաև ընդհանուր ապականութեանը մէջ։ Ուրեմն կարգաւ ցուցընելու համար նախ պիտի ըսեմ, թէ Նոյի լեզուն փոփոխութիւն մը չի կրեց ընդհանուր խառնակութեան ժամանակը. և ետքը պիտի ցուցընեմ թէ այս լեզուն հայոցն էր, կամ յատկապէս ըսելով՝ հայկական։ Ապարեզ կրկանչեմ որևիցէ ներհուն գիտնականը որ ըսածիս հակառակը ըսէ ու սուտ հանէ անդրդուելի հաստատութիւնը այն ապացոյցներուն՝ որ հիմայ հոս մէջ պիտի բերեմ, ու կրհրաւիրեմ զանի, թէ որ կրնայ նէ, թող զօրաւոր ու հաստատուն փաստերով ցուցընէ թէ ո՞ր լեզուն հայոց լեզուէն առաջ է։

---

1) Տես Կալմէտի ծննդոց մեկնութեանը մէջ. գլ. 11. համար 7։ Իրաւ որ ծիծաղելի է ան մարդուն կարծիքը, որ կրհաստատէ թէ հրեից լեզուն էր առջինը բոլոր աշխարհիս մէջ. վասն զի հրեից լեզուն ստուգապէս չի կրրնար գոյանալ իր ազգէն առաջ։ Կրնայ մի արդեօք մէկ լեզու մը առաջ ըլլալ՝ նոյն լեզուն զուրցող ժողովրդին գոյանալէն։ Երդ՝ հրեից ազգը Աբրահամէն սկսաւ, ու ամէն մարդ գիտե որ Աբրահամ քաղդէացի էր. ուրեմն հրեից լեզուն չի կրնար առջինը ըլլալ աշխարհիս։ Նոյնպէս կրվայել ըսել քաղդէականին համար, որն որ մէկ ազգի մը լեզու էր, Սէնաարի դաշտին մէջ ստացած, լեզուներուն խառնակութենէն ետքը։

անցընելու համար։ Յետոյ Սև ծովի նաւահանգիստները պիտի երթայ այցելութիւն ընէ, մանաւանդ Օտէսա ու Սեբաստոպոլ. ուսկից միտք ունի Բէզբորուրկ դառնալու Սարտոլիայի ճամբայով։

ԲՐՈՒՍԻԱՆ

Այս տարի Գերմանիայի մէջ շատ մեծ հրդեհներ եղան։ Ընցած սեպտեմբեր ամսու 7 ին Բէյրմըպաք քաղաքը Գոլոնիայի մէջ, զարհուրելի հրկիզութիւն մը պատահեցաւ։ Այդ քաղաքին դըրվագ նամակ մը հետագայ կիրակով կրծանուցանէ աս դիպուածը։

«Կրակը առտուընան զէմ սկսաւ. ու այն կողմերը ջուր չի գտնուելով՝ շուտ մը այնքան սաստկացաւ որ տեւեց ինչեան կէս օրը չորս ժամանցած, ու քաղաքին կէսը մոխիր դարձուց։ Հարիւր տնուորէն էվելի առանց բնակարանի մնացին, ու հազիւ թէ կրցան իրենց հանդերձներն ազատելու։ Երկաթէս սաստիկ անձրև մը սկսելով, ու հովը դադրելով կրակը մարեցաւ, էնէ անշուշտ բոլոր քաղաքը պիտի երթայ։»

ԶԱՄԻՍԻՆԻՆ

9 Հոկտեմբեր։

Ընցած հինգշաբթի գիշեր Նորին Գ սեմուէլեան Սրբազան փաշային ու քաղաքիս բոլոր մեծամեծաց ներկայութիւնը արքունական հրովարտակը կարդացուեցաւ, որ բարեփառ Ազգային Ազգ. տիւ Համիտի ծնունդը կրծանուցանէր ու կրհրամայէր ճրագավառութիւն ընել։ Ուստի նոյն գիշերին սկսեալ՝ հօթը օր թնդանօթներ նետելով օրը հինգ անգամ ու երեքի տեղանքը լուսաւորելով։ Ս. Գ. Գ սեմուէլեան բարեշնորհ որդւոյն ծնընդեան տօնը կատարեցին քաղաքիս մէջ։

— Ընցած շաբաթ օր երիկուան դէմ, երկու անգամ երկրաշարժութեան սաստիկ ցնցիւն մը զգացինք։

Օննդոց մէջ կրկարդանք, թէ աս յանդուգն գործը չի սկսած, «Բոլոր երկիր մէկ լեզու կրխօսէին». 1) և թէ ետքը զանոնք պատժելու առնոր ըսաւ Աստուած. «Եկա՛ ամէնն ալ մէկ լեզու կրխօսին... արդ իջնանք ու խառնակենք Հո՛ն անոնց լեզուն», և այլն։ Իմայ՝ թէ որ լեզուաց խառնակութիւնը պատիժ մըն էր, որ Աստուած անոնց յանդգնութեանը համար տրաւ, Աստուծոյ արդարութեանը վայելուչ էր, որ միայն յանցաւորները կրեն պատիժը։ Բայց Նոյ՝ բոլոր ան մարդիկներուն հետ, որ Նեբրովթի խորհուրդը չընդունեցին, Հայաստանի մէջ մնաց միշտ. մանաւանդ Հայկ, որ չուզելով Նեբրովթի սրբապիղծ գործքերուն համախոհ ըլլալու, պաշտպանեց զինքը զէնքով, միշտ Աստուծոյ հաւատարիմ մնաց, Սենաարի դաշտը երբէք չի գնաց, ուր տեղ աշտարակը կըշինուէր. ուրեմն Աստուծոյ արդարութեանը վայելուչ էր որ Նոյ ու բոլոր իր կուսակիցները՝ որոնք Հայաստան մնացին, նոյն պատիժը չի կրէին՝ որով Աստուած ապըստամբները պատժեց։

"Այս ըսածս ուրիշ բան չէ, բայց մէկ վայելուչ ապացոյց մը։ Մէկ ուրիշ ապացոյց մըն ալ՝ էվելի յայտնի ու զօրաւոր, ունինք Աստուծոյ խօսքերէն, որ ըսաւ անդրանիներուն յանդգնութիւնը պատժելու ժամանակը։ Ապաքէն կըսէ սուրբ գիրքը. "Արդ իջնանք ու խառնակենք Հո՛ն, անոնց լեզուն"։ Ուրեմն Սենաարի դաշտին մէջ կիմացվի. ուրեմն հոն՝ ուր որ քաղաքը ու աշտարակը կը շինէին անոնք, չէ թէ Հայաստանի մէջ. վասն զի թէ որ լեզուաց խառնակութիւնը բոլոր մարդկային սերն ըլլար և ոչ թէ մինակ Սենաարի մէջ եղողներուն, սուրբ գիրքը անշուշտ պիտի ըսէր, "Իջնանք ու խառնակենք անոնց լեզուն". առանց էվելցընելու Հո՛ն մակբայը։ Ու աս մակբայը Հո՛ն, հաւատարմութեամբ կըկարդացուի թէ եբրայական բնագրին մէջ և թէ ուրիշ որևիցէ թարգմանութիւններուն մէջ։ Ուրեմն Սենաարի դաշտին մէջ լեզուները խառնակեցան, և ոչ թէ Հայաստան։ Ուրեմն Նոյ ու Հայկ, որ Հո՛ն չէին, անեղծ պահեցին իրենց լեզուն. նաև բոլոր միւս լեզուները խառնակուելէն ետքը։

1) Նաև Որոգինէս կըհաստատէ, թէ Ադամայ լեզուն անեղծ պահվեցաւ անոնց մէջ, որոնք Աստուծոյ հաւատարիմ մնացեր էին, ու այն ապստամբութեան գործքին մէջ չէին խառնուած։

Մեծապատիւ և աղնուազարմ արքունի վաւօրեայ Տատեանց Յոհաննէս աղան ջրերեքշաբթի առաւոտ Սէսսորիս ըսուած գաղղիական շոգենաւով Իզմիր հասաւ. ու ազգասիրական ոգւով բարեհաճեցաւ այցելութիւն ընելու Սուրբ Սարգսեան մեր դպրոցը, Սարգսեան վարժարանը ազգկանց, հիւանդանոցը և այլն. հինգշաբթի առաւոտ կրկին մեկնեցաւ նոյն շոգենաւով Մարթա երթալու ուսկից Մարսիլիայի ու Փարիզու ճամբով Լոնտրա պիտի անցնի. ուր տեղ կերթայ արքունական հրամանաւ, 'ի հաշիւ Օսմանեան կառավարութեան գընայ առնելու համար ջուխայի գործատան վերաբերեալ գործիքներ, որն որ պիտի հաստատուի Մուհալըճ'ն. Վսեմութիւն Բիզա փաշային պաշտպանութեամբը։ 'Նաև շոգենաւի ու երկաթագործութեան վերաբերեալ զանազան մեքենաներ ու գործիքներ ծախու առնելու է։

Յիշեալ մեծապատիւ Յոհաննէս աղային հետ էին իր երկու որդին աղայ Ներսէս Խոսրով, ու աղայ Յարութիւն Վարդին Տատեանց, նաև արքունի Ճարտարապետ մեծաշուք Կարապետ աղային որդին Նիկողոս աղան՝ որոնք թագաւորական հրամանաւ փարիզ կերթան։ Նիկողոս աղան Ճարտարապետութեան արհեստը ուսանելու, ու միւս աղանները մեքենականութիւնը սորվելու համար։

— Փիշմիշեան մեծապատիւ Սարգիս աղան չորեքշաբթի առաւոտ գաղղիական շոգենաւով Իզմիր հասաւ Կոստանդնուպօլսէն, ուր տեղ քիչ մը ատեն մնալէն ետքը Հայրն պիտի երթայ իր մասնաւոր գործքերուն համար։

Ընցած կիրակի եւրոպացի արհեստաւոր մը կերակուրի կըհրաւիրէ իր մէկ բարեկամը՝ որ նաւասարի էր վաճառականի նաւու։ Հազիւ թէ ասոնք սեղան կը՝ստին, իրեք հոգի ներս կըմտնան ու կըհրամայեն խոժոռ դէմքով որ զինի տան իրենց։ Տանուտէրը տեսնալով ասոնց յանդուգն վարմունքը, կըքանայ որ կերպով մը տընէն դուրս հանէ զանոնք. ասոր վրայ ալ էվելի կատղելով՝ խեղճ մարդուն վրայ կըվազեն որ ծեծեն. նաւասարն ալ՝ հիւրը (մեսաֆիրը), մէջ կը մտնայ որ խաղաղութիւն ընէ։ Ան տաեղը կըթողուն տանուտէրը, ու կատաղաբար յարձակելով նաւասարին վրայ՝ դանակով կըզարնեն կըսպաննեն ողորմելին ու կըփախչին անկէց։ Կըսուի թէ աս չարագործները յատկապէս աս տունը մտեր էին որ պատճառ մը գտնան յիշեալ նաւասարին սպաննելու, ըստ որում՝ շատ առենէ 'ի վեր ոխ պահած են եղեր անոր։

Տեղւոյս կառավարիչը դեռ չի կրցաւ ձեռք բերել աս մարդասպանները, թէպէտև միշտ փնտրուելու վրայ է։

ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզու օրագրութեանց մէջ կրկարդայուի։

«Քանի մը օր կայ, որ երկու օսմանեան երիտասարդ մէկ թարգմանով մը փարէզ հասան ու մէկ պանդոկ մը իջան։ Իրենց չափազանց ծախքէն կերևար թէ շատ հարուստ էին. սակայն անոնց ընթացքը շատ կասկած կուտար. միայն երիկուան մութ առենը դուրս կելլային, զգուշանալով իրենց վրայ. ու թէպէտև երևելի դերդաստանէ մը ըլլալ կրկարծըւէին, սակայն չէին ուզեր օսմանեան դեսպանին տեսութեան երթալու։ Բայց հեռագրական (թելեկրաֆ) գործքը իմայուց կառավարութեան՝ անոնց ով ըլլալը։ Ասոնք Կոստանդնուպօլսոյ հարուստ վաճառականի մը տղաք են եղեր. ամէն մէկերնին իրենց հօրը տնտուկէն մեծ գումար մը գրամ վերցնելով, շուտ մը նաւը մտեր Գաղղիա եկեր են։ Իրենց ծնողքը, Ռ. Դրան Գաղղիայի դեսպանին աղաչելով նամակ մը գրել տըւեր են հոն. ու երեկ առաւոտ երկու օսմանեան երիտասարդներն ալ կառավարութեան քովը կանչըւեցան։ 50,000 ֆռանք դտնըւեցաւ անոնց քովը, ու հարիւր հազար ֆռանքի չափ ալ փոխանակագիր, Փարիզու երևելի սեղանաւորներուն վրայ քաշած։

— Եռասուն եգիպտացի, Աղեքսանդրիայի հարուստ մարդիկներու զաւակ, որոնք Գաղղիա խրկըւած էին ուսում սորվելու, Փարիզէն մեկնեցան ու կրպատրաստըւին իրենց հայրենիքը դառնալու։ Ընոնցմէ

"Բայց թէ և քանի մը անձինք իրենց կարծիքը մէջ բերելով, կըհաստատեն թէ Հայկ Սենաար գնաց, ու անկէց ետքը դարձաւ Հայաստան, զզջանալով իր ըրած յանցանքին վրայ, ասկէց չիհետևիր թէ Նոյի լեզուն փոփոխութիւն մը ունեցաւ. վասն զի չենք կրնար ըսել ուղիղ տրամաբանութեամբ, թէ քիչերը՝ որ Հայկի հետ էին աւրեցին շատերուն լեզուն՝ որ Հայաստան մնացեր էին։ Հապա շատերը կրնային սորվեցըներ Հայկայ ու իրենքիններուն՝ առջի լեզուն, թէ որ Սենաարայ դաշտին մէջ կորսնցուցած ըլլային։

"Ուրեմն հաստատուն ու աներկբայելի կըմնայ, թէ Նոյի լեզուն, որ Ադամայ լեզուն էր, բնաւ փոփոխութիւն մը չի կրեց լեզուաց խառնակութեան ժամանակը,

(Մնացորդը հետևեալ թիւով։)

տասներկուքը Դաղղիայի ու Սոպանի Ճեմարանին մէջ իրաւաբանութիւն սորվեցան, տասը հոգի ալ բժշկականութեան մէջ վարժուեցան։ Մէկ քանին Մ. Պլանքիին առևտրական վարժարանը կրթուեցան։ Ասոնք լեզուն վեց, տարի փարեզ կեցան։

—Պրեսդի Արծրիքէն օրագրին մէջ կը կարդացուի 9 սեպտեմբեր։

«Յոհէնվիլի իշխանին ու Օմալի դքսին կրսպասեն Պրեսդ քաղաքը։ Ասոնք Պէլ Փուլ Ֆրեկաթը պիտի մտնան Լիզպոն երթալու, ուրտեղ պիտի միաւորին Սիլ տը Մարսէյլ նաւին հետ, որու մէջ է Մ. տը Լանկստորֆ։ Օմալի դուքսը իր եղբայրը Լիզպոն ձգելու է ու ինքը Մէզպիր պիտի երթայ շոգենաւով մը։ Յոհէնվիլի իշխանն ալ Սիլ տը Մարսէյլ նաւով Ճամբայ պիտի ելլայ Ռիո-Յանեիրո երթալու»։

Փարիզի հիւանդոցներէն մէկուն մէջ՝ Օտիս տը Մէնաժ կոչուած, մէկ այրի կին մը կայ 69 տարեկան, որ իր կենացը մէջ շատ երևելի ու արտառոց գործքեր ըրած է։

1793 ին՝ քսան տարու աղջիկ մըն էր տիկա, որ զինուոր գրուեցաւ Բարդօ անուն զօրավարին հրամանին տակը. եաքը վիշապ (տրակոն) կոչուած ձիաւոր զօրքերուն գունդը մտաւ, ու Թուլօնի քաղաքի պաշարմանը ու Դանթալոնիայի պատերազմին մէջ գտնուեցաւ։ Այս բանակին զօրապետները հրաման ընդունեցին որ սա քաջասիրտ աղջիկը շարունակէ իր զինուորութիւնը, թէպէտև սաստիկ արգիլուած էր որ կնիկները զինուորական ծառայութիւն չընեն։ Ուստի Իտալիայի արշաւանքին մէջ՝ Փիէմոնթի ու Լոմբի պատերազմներուն ալ մասնակից եղաւ։ Լաբոլէօն Պոնափարթ՝ որ ան ատենը առաջին Հիւպատոս էր, 200 ֆրանք ռոճիկ կապեց անոր՝ իր քաջութեանը համար, որ ութ տարիէն էվելի էր կրծառայէր Դաղղիայի։ Աւստրէլիցի, Իէնայի կռիւներուն ալ կտրիճութեամբ ծեծկրտեցաւ, 1810 ին Սպանիա գնաց, ուր տեղ Պուրկոսի մօտերը դերի բռնուելով Անգղիա տարուեցաւ։ 1814 ին Դաղղիա դարձաւ. ու Լաբոլէօն կայսրը երբ որ Վաղէռլոյի պատերազմը պիտի սկսէր, որարդ ըսուած զինուորներուն հագուստովը ներկայացուցին ասոր սա տարօրինակ աղջիկը։

Ինչպէս իր թղթերը կրվկայեն, որ առեր է քաջութեամբ ծառայելուն համար՝ Լանը, Օժրօ, Լօկէզ և ուրիշ երևելի զօրապետներէն, Թուլօնի պաշարման ատենը մէկ անգամ գնդակով վիրաւորուեր է. Փիէմոնթի ծեծին՝ դանակի ջրա վէրք առեր է, ջրա անգամ իր տակի ձին սպաննուեր է. Լօկէզ զօրապետը և ուրիշ շատ անձինքներ մեռնելէն ազատեր է։ Հիմակ 69 տարու է, ինչպէս ըսինք, ու մինակ իր ռոճիկովը կապրի։ Իր բարեկամներէն մէկը՝ Մ. Ժէրմէն Լիտիւք անուն, սա կնոջը վարքը՝ իր բերնէն լսելով, երկարօրէն գրեց։

Դաղղիարէն օրագրութեան մը մէջ կը կարդանք թէ հռչակաւոր Ֆանի Էլսլէր կաքաւիչ օրիորդը՝ որ երկու տարիէ Ամերիգա էր ու հիմակ Գերմանիա իր հայրենիքը կը դառնայ, 199 անգամ կաքաւեր է Ամերիգայի թատրոնները, 21 անգամ ալ ճրի, մարդասիրական ընկերութեանց նպաստելու համար, ընդ ամմենը՝ 220 անգամ։ Իր 199 թատրոնական խաղերէն, հարուր քառասուն հազար թալէր շահեր է, 3,640,000 ղուռուշէն էվելի։ Իր ըրած ծախքը՝ սա երկու տարվան մէջ, ընդ ամմենը 40,000 թալէրի կը հասնի կըսեն։

Ասիճանք բարեխառնութեան Օվիւռնիոյ, գիտեալ Ի միջօրէի և ի գիշեր ըստ բաժանման Ռօմուրի։

			Ի ստուերի։		Արևու։
Երբաթ	2	Հոկտ.	+ 15¾	աստիճան	00 աս.
Շաբաթ	3	„	+ 17¾	„	00 „
Կիրակէ	4	„	+ 17¼	„	20½ „
Երկուշաբաթի	5	„	+ 17½	„	21 „
Երեքշաբաթի	6	„	+ 16½	„	00 „
Չորեքշաբաթի	7	„	+ 17	„	19¾ „
Հինգշաբաթի	8	„	+ 16¾	„	25½ „

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԱՀԿԱՍՏԱՆ

Օվիւռնիա, 9 Հոկտեմբեր։

Բաղաքիս աւուրուրը հասարակօրէն թուլ է, ու գործառնութիւններ քիչ կըլլան. այսու ամենայնիւ կը յուսանք, թէ չի պիտի ուշանայ յաջող փոփոխութիւն մը ընդունելու, որովհետև արդէն Ընդդեմի գործառուները սկսեր են բանելու, ու արհեստաւորներուն մէջ եղած խռովութիւնները գրեթէ դադրեր են։

Փալամուտ։ Այս տարուան հունձը խիստ քիչ է. անցած տարուան երեք բաժինէն մէկը հազիւ թէ կելլայ. Ընդդեմ առաջին ու երկրորդ տեսակ ապրանք չի կայ. Թրեստու տեսակին գինը՝ 95–97 ղուռուշ է խանթարը. վարնոցը՝ 30–32 ղուռուշ։

Սուսամ։ Կուզի միշտ. Պօլսոյ քիլէն 44–44½ ղուռուշ ծախուեցաւ, նաւուն մէջը աւանդելու պայմանով՝ բոլոր ծախքը վաճառողին վրայ։

Տորոն։ Նոր սուռնոյ պակաս չէ. Պախրրու ապրանքին արժողութիւնը՝ 244–245 ղուռուշ է խանթարը. Կէօրտէսի ու Բայաճըխինը՝ ըստ տեսակին՝ 215–220 ղուռուշ։

Հէրի։ Շատ ապրանք կայ ու թուլ է. սա օրվան արժողութիւնը՝ 17 ղուռուշ է օխան։

Ադիան։ Այս շաբաթ 22 սեպտեմբեր ծախուեցաւ, բայց գինեերուն նոր փոփոխութիւն մը չեղաւ. մեծ կտորը՝ 58½ ղուռուշ է չէքին, ու պզտիկ կտորը 61 ղուռուշ։

Զէթ։ Մի և նոյն վիճակի մէջ կը գտնուի. Միտիլլիի ու Լեսբոսի ապրանքին արժողութիւնը, փռանքապօրտօ, 212–218 ղուռուշ է խանթարը։

Ձամիչ։ Հասարակօրէն թուլ է, ու քիչ գործառնութիւններ կըլլան. Թարապուրունի ձամիչին գինը՝ 130 ղուռուշ է խանթարը. Ուրլայինը՝ 65։ Տեղւոյս կարմիր ձամիչը՝ 48–54 ղուռուշ խանթարը. պէյլերճէն՝ 30–34. սևը՝ 29–30 ղուռուշ։

Ցորեն։ Թուլ է. Անատոլուի առաջին տեսակը՝ 24 ղուռուշ է Պօլսոյ քիլէն. երկրորդ տեսակը՝ 21–23 ղուռուշ փռանքապօրտօ։ Ռուսիայի կարմիր ցորենին արժողութիւնը՝ 23–26½ ղուռուշ է ըստ տեսակին. քիչ ապրանք կայ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Վեննայու Մխիթարեան ուխտէն գիտնական վարդապետի մը աշխատասիրութիւնն է, որոնց սա տարի աղնուական ու ազգասէր բարերարի մը ծախքովը յիշեալ վանքը տպուեցաւ։

Այս գիրքս երկու բաժնած է։ Առջի մասը կրնայ մարդուս ու կենդանիներու վրայ, որոնցմէ շատերը զատ զատ պատկերներ ալ ունին, ինչ խոշոր աղէր տախտակներու մէջ։ Իսկ երկրորդ ու երրորդ մասը, որ մեծերս Ի ԸՆՍ կընծայի, կրնայ սընկերու ու հանքերու, ու համառօտ մը կենդանիներ պահելու վրայ, ճոխ պատկերներով. իսկ վերջը ուսման վերաբերած անուններու բառգիրք մ'ալ կայ. լատ. դաղ. գերմ. ու տաճկերէն նշանակութեամբ։ Բոլոր գործքին մէջ հիղինակը նոր անուանի բնապատումներու բռնած կարգին ու կարծեացը հետևած է. իսկ հներու առասպելներն ու ռամկայ ծուռ համարումն ալ շատ տեղ կասարեալ հմտութիւն տալու համար առաջ բերած է։

Այնպէս օգտակար ուսման մը գիրքը, ամենէն դիւրաւ հասկըցուելու համար, աշխարհաբառ լեզուով ու պարզ ոճով գրած է, ուստի անշուշտ կը յուսանք որ փափագանօք պիտի ընդունին սիրելի ամէն ուսումնասէրներ, մանաւանդ հիմակուան մեր Հայաստանի դպրատուները որ գովելի նախանձով մը կը ջանան որ ըստ օրէ ծաղկեալ աղգերուն նմանելու. ինչու որ ամէն կարգաւորեալ դպրատուններու մէջ բնական պատմութիւնը, բնական գիտութեան ու ուրիշ գիտութիւններու պէս, անհրաժեշտ ուսմանց կարգը մտած է։

Կը ծախսի Փրոփականտայի դպրատունը՝ որ քաղաքիս մէջ հաստատուած է Ֆուանկաց Թաղը Մանա պաղչէի ըսուած տեղը։

ԱՐՀԱՎՈՑՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ. Այս Օրագիրը շաբաթը անգամ մը կը տպվի։

Տարեկան ստորագրութեան գինը՝ 120 ղուռուշ է կանխիկ (փէշին). ով որ ուզէ կընայ ստորագրվիլ։

Իզմիր՝ օրագրութեան տպարանը։

Պոլիս՝ Եր. Ղարեղ խանը Սոմ՝ Ճանց Արկրտիչ աղային գրատունը։

Պուրսա՝ Բաղդաքճեան Մ՝ատթէոս ու Գրիգոր աղայից մաղազան։

Աղէքսանդրիա՝ Ղազարեան Կարապետ աղային մաղազան։

Դահիրէ՝ Եղեսաղարեանց մահտեսի Աղէքսան աղային գրատունը։

Յոպպէ՝ Սրապիոնեան աղայ Յակոբին գրատունը։

Թրեստ՝ Աբելեան Գրիգոր աղային գրատունը։

Լրղրում՝ Ղազարեանց Յարութիւն աղային մաղազան։

Ակռ՝ Խասապեան Ղազար աղային տունը։

Նոշ՝ Պէյրքքեան աղայ Եղբարց մաղազան։

Պաղտատ՝ Անգղեոյ առաջին թարգման աղայ Խաչիկն տունը։

Դարբէժ՝ Հիրմազանեան Վարդանեանց աղայ Դաւոստին վաճառատունը։

Թէհրան՝ Ռաքելեանց Թադէոս Խանին բնակարանը։

Սպահան՝ Ամիրեանց աղայ Ամիրեանի վաճառատունը։

Պոմպա՝ յարգի պարոնայ Աղանուր որդւոց և ընկերաց վաճառատունը։

Սինկափոր ու Պագավիա՝ յարգի պարոնայ Սէթ եղբարց գրատունը։

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ ՊԱՊՈՅԵԱՆ